

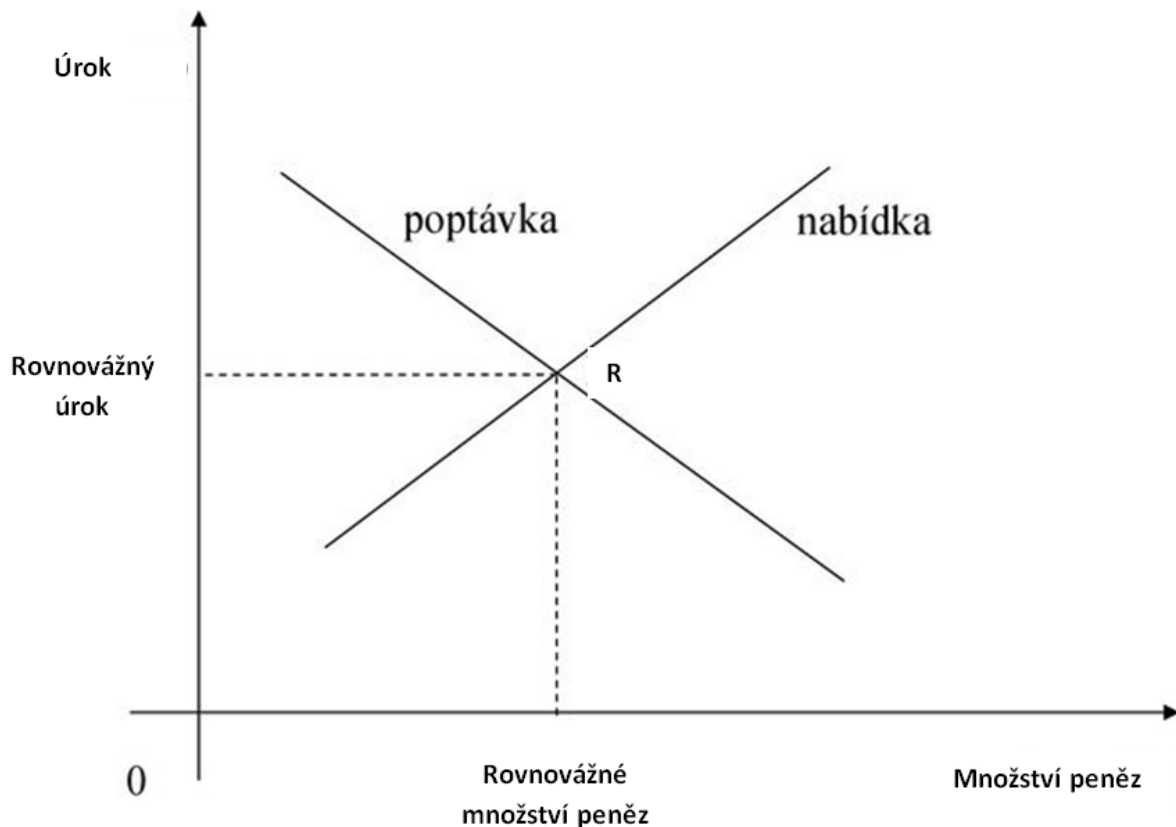
Finanční trhy – úvod

Pod pojmem finanční trhy chápeme několik dílčích trhů, které jsou navzájem propojené. I zde funguje nabídka, poptávka, tržní mechanismus a tržní rovnováha, stejně jako na trzích výrobků a služeb a také na trhu práce, o nichž jsme ještě mluvili ve škole. Předpokladem jejich fungování je konkurence.

Peněžní trh

Střetává se na něm nabídka a poptávka po penězích. Jejich cenou je úrok. Tak jako na ostatních trzích, i zde je formování poptávky a nabídky dáno omezením zdrojů a užitkem. Lidé jsou omezeni svými příjmy a v rámci těchto příjmů se snaží maximalizovat svůj užitek (a ten je zase dán jejich potřebami, které má každý jiné).

V praxi se tak lidé budou rozhodovat mezi současnou a budoucí spotřebou. Ti, kdo preferují současnou spotřebu na úkor spotřeby budoucí jsou ti, kdo si půjčují a na peněžním trhu vytvářejí poptávku po penězích, které v rámci půjčky "nakupují za úrok". Dnes budou utráčet a v budoucnu splácet. Ti, kdo preferují budoucí spotřebu na úkor spotřeby současné jsou ti, kdo dnes spoří, tím, že si peníze ukládají do banky (nabízejí je za připsaný úrok), vytvářejí na peněžním trhu jejich nabídku; dnes omezují svoji spotřebu, aby v budoucnu mohli o to více utratit.

Kapitálový trh

Střetává se zde nabídka a poptávka po dlouhodobých cenných papírech, zejména akcií a obligací (bude o nich řeč později). Někdy se kapitálový trh sleduje zvlášť pro akci a zvlášť pro obligace.

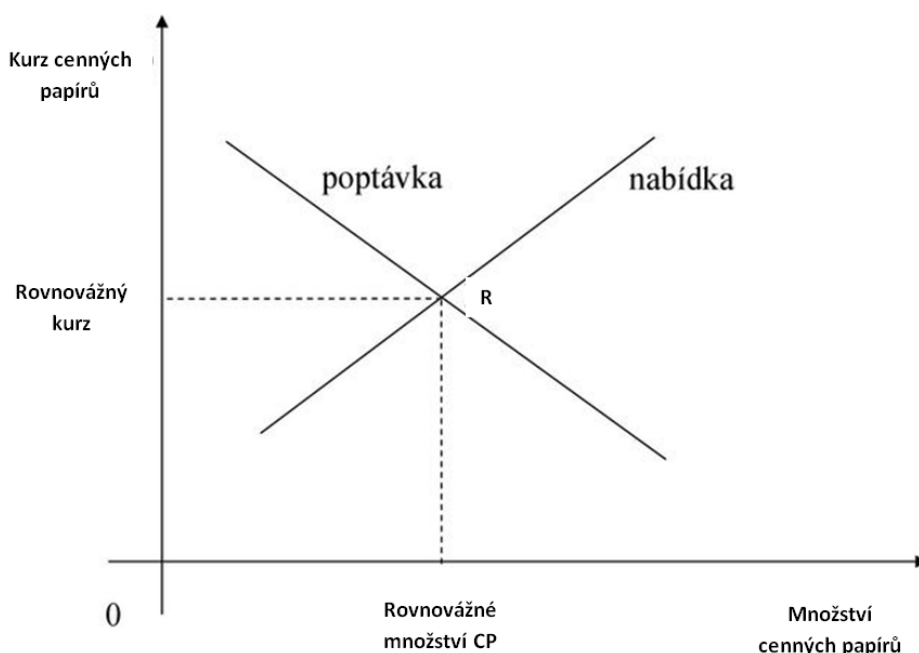
Obligace představují (zjednodušeně řečeno) závazek toho, kdo je vydal vůči tomu, kdo si je koupil. Je to pevně úročený dlouhodobý dluh, který se v závislosti na míře inflace a úrokových sazbách stává více či méně výhodný. Navíc představuje poměrně bezpečný nástroj dlouhodobého uložení peněz. Vydává je stát nebo velké podniky.

Akcie představují podíl na základním kapitálu společnosti. Akcionář je tak spolujatelem podniku a může se podílet i na jeho zisku (**dividendách**). Pokud se podniku daří, jsou jeho akcie žádané a na trhu (burze) za ně lze získat i více, než odpovídá jejich původní hodnotě. Hodnota akcií neúspěšného podniku naopak klesá. Burza tam je zároveň cenotvorným nástrojem, kde se cena akcií střetem nabídky s poptávkou stanoví.

Tržní hodnota cenných papírů se nazývá **kurz**.

Obchodování na kapitálovém trhu je tak velmi podobné klasickému trhu výrobků a služeb, kde se prodávající i kupující snaží maximalizovat svůj užitek s využitím svých zdrojů – peněz a cenných papírů, které mají k dispozici. **Jelikož ale největší objem transakcí probíhá na burze, kde jsou téměř splněny podmínky dokonalé konkurence** (identický produkt, dostupnost informací a nulové transakční náklady), **probíhá tržní mechanismus na kapitálovém trhu velmi rychle, a proto se cena akcií na burzách mění i několikrát denně.**

Jelikož jsou trhy propojeny a kapitálový trh je nejrychlejší, většina hospodářských krizí začne právě zde.

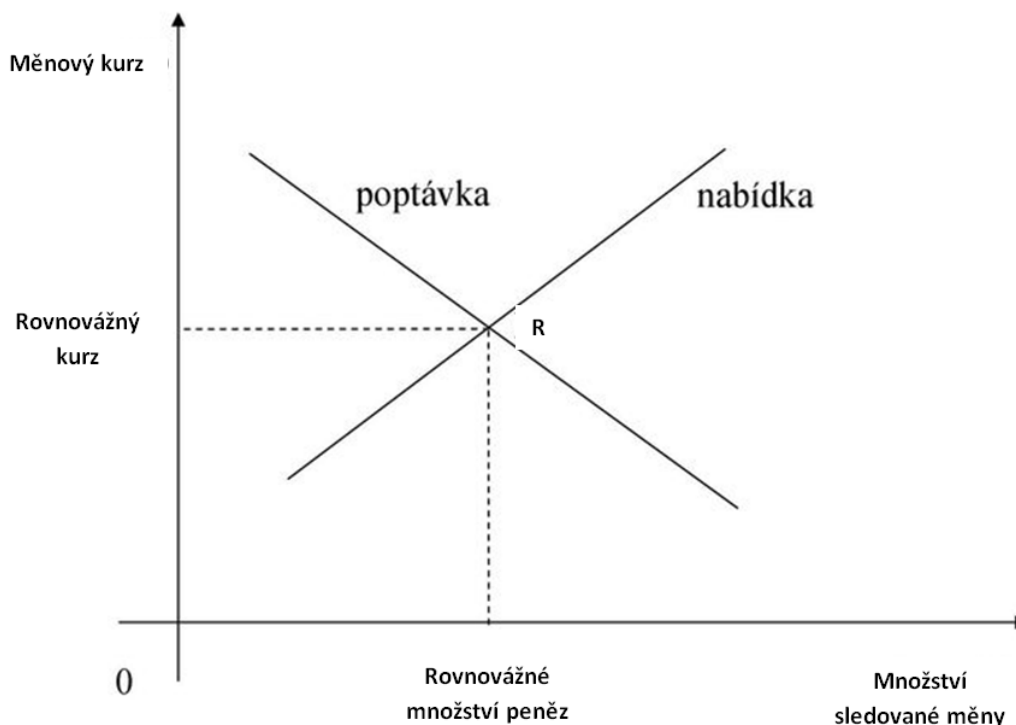
Devizový trh

Je to trh, kde se střetává nabídka a poptávka po cizích měnách. Jejich cenou je **měnový kurz**. Na vodorovné ose grafu tak máme množství peněz ve sledované měně a na svislé ose jejich cenu vyjádřenou v jiné měně.

I zde je nabídka a poptávka formována na základě užitku a omezení. Nejvíce transakcí dělají banky následované směnárny. I tento sektor je poměrně přehledný a tak i devizový trh patří mezi ty rychlejší.

Mezi důvody konverze měn patří např.:

- Potřeba vycestovat nebo provést transakci v cizí měně
- Spoření v cizí měně v jiné zemi, kde jsou lepší úroky
- Spekulace, kdy měnu koupím levně a očekávám její posílení
- Měnová politika centrální banky – devizové intervence

Ostatní trhy

Za součást finančních trhů můžeme považovat také tzv. **komoditní trhy**, což jsou trhy se surovinami a zdroji, které mohou mít investiční charakter a největší toky probíhají na komoditních burzách, které také stanovují globální cenu těchto surovin.

Chováním trhu připomínají kapitálový trh, ale předmětem obchodu jsou suroviny, které by svojí povahou patřily spíše na trh výrobků a služeb. Tyto trhy tedy stojí svojí někde na rozhraní těchto dvou oblastí (finančních trhů a trhů výrobků a služeb). Patřily by sem např. tyto trhy:

- Trh drahých kovů
- Trh nemovitostí
- Trh se starožitnostmi
- Trh se zemědělskými plodinami (obilí, brambory, tulipány)
- Trh s energiemi (elektřina, ropa, zemní plyn, uhlí...)

- Trh s emisními povolenkami

Walrasův zákon

Tento zákon popisuje vzájemnou propojenost trhů a říká, že pokud by z např. sedmi trhů bylo šest trhů v rovnováze, automaticky je v rovnováze i ten sedmý.

Opačně z toho vyplývá, že pokud se na kterémkoliv trhu vytvoří nerovnováha, automaticky se přenáší na ostatní trhy. Proto když dojde k nějaké mimořádné situaci (např. hromadnému krachu) na burze (kapitálový trh je nejrychlejší, tak to většinou začne zde), po nějaké době nastanou problémy i na ostatních trzích (takže to nakonec "odskáče" i trh práce a trh výrobků a služeb).

Peníze

Pro peníze existuje několik definic, z nichž asi nejužitečnější mi přijde ta, že **peníze jsou univerzálním statkem (všeobecným ekvivalentem – lze je směnit za cokoliv), který je každý ochoten přijímat (a podle zákona také povinen) jako platbu za prodané výrobky a poskytnuté služby.** Je ochoten je přijímat proto, že si za ně může v podstatě cokoliv koupit. Výměnný obchod zakázaný není, ale pokud chce zákazník platit penězi (domácí měnou), je prodávající povinen takovou platbu přijmout.

Před zavedením peněz probíhal **výměnný obchod (barter)**. Jeho problémem bylo, že se obtížně hledal obchodní partner, který by byl ochoten přijmout to, co já nabízím.

Pokud půjdu na trh s pytlek obilí, za který si chci koupit např. plemenného kohouta, musím najít někoho, kdo ho prodává a zároveň je ochoten to obilí přijmout jako platbu.

Později se jako **univerzálně směnitelné platidlo** ustálily **drahé kovy**, v našich podmínkách pak **plátno**. Výhodou obojího byla **snadná dělitelnost** (od trhání plátna vznikla naše slova platit a trh), **stálá hodnota a skladovatelnost**. V pozdějších dobách začali panovníci z drahých kovů razit **mince**, do nichž otiskli svůj erb, znak státu. **Hodnota těchto mincí** ale spočívala **v hodnotě kovu**, z něhož byly vyrobené (**plnohodnotné peníze**), takže je bylo možno k platbě použít i v jiné zemi.

Jak množství obchodních transakcí rostlo, bylo potřeba stále více peněz a jejich skladování a přenášení se stávalo stále složitější, navíc zde bylo riziko krádeže. Proto začaly vznikat první banky, které které peníze uchovávaly v bezpečí a jejich majitelům o této úschově vystavily potvrzení – **bankovky**.

S rostoucím rozšířením bankovek přestalo být nutné, aby se před každou platbou z banky vybíraly mince, ale **začalo se platit přímo bankovkami**. Ty pak dostaly standardizovanou podobu, byly lépe chráněné proti padělání a na jejich tisk dostal monopol stát, který tím pověřil **centrální banku**. Množství bankovek v oběhu odpovídalo **množství zlata** v trezorech centrálních bank (např. na československých bankovkách býval nápis, že bankovka je kryta zlatem státní banky československé).

V průběhu 20. století s růstem produkce a tím i množství peněz v oběhu **začaly banky rozpouštět své zlaté standardy** a měna přestala být navázaná na hodnotu zlata. Hodnota peněz je tedy jen deklarovaná zákonem, státní zárukou a hodnotou produkce, kterou za ně lze koupit. Peníze jsou tak náchylnější k inflaci, jejíž podstatu jsme si vysvětlovali na podzim.

V poslední době se do bank ukládají i bankovky. Jejich uložení je zaznamenáno pouze v paměti počítače (riziko jejího vymazání v konspiračních teoriích) a peníze se buď vybírají před potřebou platby v hotovosti nebo **probíhají transakce bezhotovostně**.

Peníze plní tyto funkce:

1. **Prostředek směny** – za peníze lze cokoliv koupit a nemusím hledat prodávajícího, který by měl zájem o můj "pytel obilí".
2. **Měřítka hodnot** – na zboží stačí jediná cenovka, která vyjadřuje jeho hodnotu v penězích. Tento údaj také pro nás určuje, zda je zboží drahé nebo levné (jsme s tímto měřítkem sžití; představte si, že by najednou všechny ceny byly v eurech – asi bychom si to v duchu stejně přepočítávali na koruny, abychom věděli, co je drahé a co levné).
3. **Uchovatel hodnot** – v penězích lze skladovat bohatství, i když v poslední době tato tradiční funkce přestává platit, díky nejistotě, inflaci a nízkým úrokovým sazbám. To s sebou přináší další problémy – v čem tedy spořit, když peníze ztrácejí hodnotu a cenné papíry jsou rizikové (např. spekulativní byty ženoucí vzhůru ceny nemovitostí apod.).

Požadavky kladené na peníze

Podoba hmotných peněz se tedy ustálila na mincích a bankovkách. Aby tuto funkci mohly plnit spolehlivě, očekáváme od nich tyto vlastnosti:

- **Trvanlivost** – papír musí snést drsné zacházení v našich kapsách a peněženkách (případně v roličce v alobalu je identifikovatelné množství peněz i v případě požáru), kov nesmí příliš rychle degradovat, reznout apod.
- **Snadná dělitelnost** – jakoukoliv částku musíme být schopni dát dohromady i s relativně malým množstvím mincí a bankovek (hodnoty 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 200, 500, 1000, 2000, 5000 Kč)
- **I málo bankovek znamená hodně peněz** – na milion určitě nepotřebuji kufr. Jak se mění hodnota běžných transakcí, tak se přizpůsobují také peníze. V posledních letech byly zrušeny fyzické halíře a papírové dvaceti a padesátikoruny. Naopak byly zavedeny kovové dvaceti a padesátikoruny a papírové dvou a pěti tisícovky.
- **Obtížně padělatelné**
- **Snadno rozeznatelné (i pro slepce)** – materiál a tvary mincí, velikost a barvy bankovek, slepecké značky.
- **Stálá hodnota** – neměly by příliš rychle podléhat inflaci, jinak jim lidé nebudou věřit.

Cenné papíry

Cenný papír je **listina k uplatnění nějakého nároku** (peněžního nebo nepeněžního). Teoreticky je tak cenným papírem i stravenka nebo jízdenka. Obecně se ale pod tímto pojmem rozumí cenné poněkud hodnotnější. Tyto papíry mohou mít buď **listinnou, nebo zaknihovanou podobu** (existují jen virtuálně v paměti počítače).

Každý cenný papír má předepsané náležitosti:

- **Název** – o jaký cenný papír se jedná. Vlastnosti cenných papírů jsou upraveny zákonem, a pokud se nějaký cenný papír nějak jmenuje, automaticky se na něj vztahují zákonná ustanovení (např. splatnosti šeků a směnek) pro tento typ cenných papírů.
- **Nominální hodnota** – cena, případně částka plnění. Kromě této nominální hodnoty existuje ještě **hodnota tržní (kurs)**, která se od ní může lišit a za kterou jsou tyto cenné papíry obchodovány na trhu nebo burze. Například u akcií nominální hodnota představuje podíl akcie na základním kapitálu. Podle úspěšnosti firmy ale tržní hodnota akcií roste nebo klesá.
- **Datum vydání** – odvíjí se od něj některé skutečnosti (např. doba splatnosti).
- **Jméno toho, kdo cenný papír vydal (emitent)** – kromě podpisového záznamu jsou zde samozřejmě přesné údaje o instituci, kterou tato osoba zastupuje (jde-li o právnickou osobu) – může jít o stát, podnik, město nebo jednotlivce.
- **Další náležitosti** podle situace a typu cenného papíru (např. jméno majitele – viz níže, případně údaje o splatnosti).

Cenný papír může být vydán:

- **Na jméno** – jméno majitele je uvedeno přímo na cenném papíru. Při změně majitele se musí vydat cenný papír nový.
- **Na řad** – jméno majitele je sice na cenném papíru uvedeno, ale cenný papír je možné převést na nového majitele tak, že se údaj o tomto převodu zapíše na rubovou stranu cenného papíru.
- **Na doručitele (na majitele)** – jméno majitele na cenném papíru uvedeno není a považuje se za něj osoba, která má cenný papír zrovna u sebe. Pokud jsou na majitele např. akcie, je třeba se akcií prokázat při vstupu na valnou hromadu. U takových firem ale není jasná vlastnická struktura a proto jsou vyloučeny z veřejných zakázek, protože není jasné, zda jejich majitelé nejsou ve střetu zájmu.

Cenné papíry rozlišujeme na majetkové a úvěrové, resp. cenné papíry kapitálového a peněžního trhu.

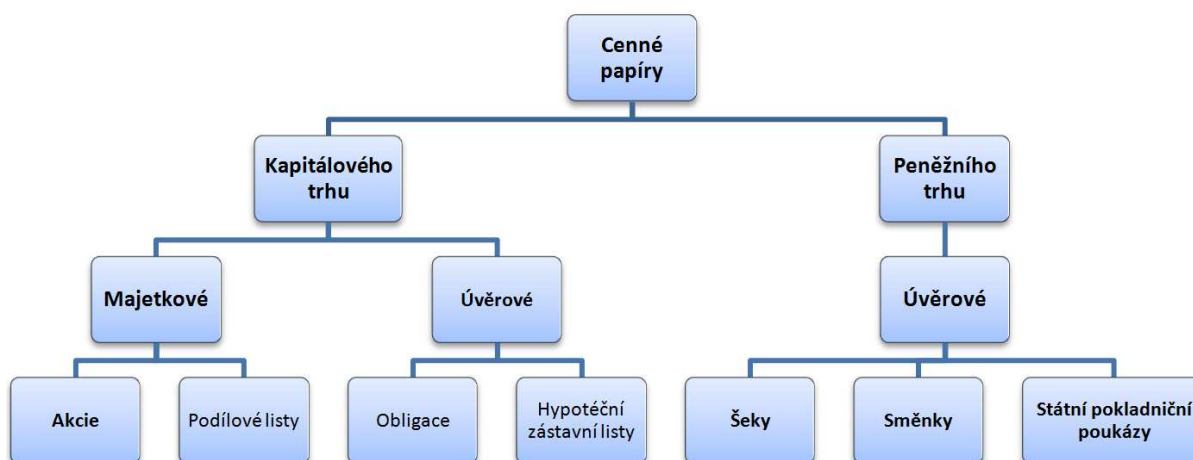
Cenné papíry kapitálového trhu jsou takové, jejich doba splatnosti (nebo očekávaného držení) je **delší než jeden rok**. Buď tedy jde o **cenné papíry představující nějaké vlastnictví** (např. podniku), které je teoreticky časově neomezené, nebo **dlouhodobý dluh**. Obchodují se na kapitálovém trhu, jehož typickou součástí je burza.

Cenné papíry peněžního trhu vždy představují nějaký krátkodobý závazek se splatností v řádech dnů, týdnů až měsíců. Obchodují se na peněžním trhu, takže svojí povahou mají blíže k penězům než k cenným papírům.

Majetkové cenné papíry představují nějaké vlastnictví. Typicky jde o podnik, jehož majitel (spolujemajitel) má právo podílet se na rozhodování o tomto podniku (účastnit se valné hromady) a také na jeho zisku (např. dividendy), či likvidačním zůstatku.

Úvěrové cenné papíry představují pohledávku, kdy ten, kdo je vystavil (emitent), musí jejich majiteli zaplatit na cenném papíru uvedenou částku (většinou jde vlastně o splátku půjčky). Doba splatnosti se liší podle typu cenného papíru. Může být třeba jen několik dní, ale také i deset let.

Na schématu dále je uveden přehled jednotlivých cenných papírů a jejich rozdělení podle výše uvedených kritérií.

Zvláštním typem cenných papírů jsou tzv. **finanční deriváty**, což je trochu taková hazardní hra pro majetné. Jde o sjednání budoucích obchodů s cennými papíry, ovšem za podmínek, které jsou sjednány už dnes. V závislosti na skutečném stavu na trhu tak tento obchod bude výhodný, či nevýhodný. Nejčastějšími typy finančních derivátů jsou:

- **Futures, forwardy** – dnes sjednaný budoucí obchod za konkrétních podmínek. Pokud tedy sjednám prodej za 1 000, ale kurz v té době bude 1 500, tak jsem na prodeji vydělal a můj obchodní partner vydělal. Bude-li kurz 500, tak to bude naopak.
- **Swap** – termínovaná smlouva, kterou se dva ekonomické subjekty zavazují vyměnit si mezi sebou buď dohodnuté cenné papíry či finanční toky za předem pevně stanovených podmínek. Případně může jít o prodej cenných papírů za aktuální kurs s garancí zpětného odkupu za dohodnutou cenu.
- **Opce** – podobná transakce jako futures, ale uzavření budoucího obchodu je pouze právo jedné strany, nikoliv povinnost. Jelikož by takto sjednaná opce byla výhodná jen jednostranně, platí tato strana druhé straně poplatek za sjednání, čímž se opce stává výhodnou i pro druhou stranu v případě, že nebude využita.

Cenné papíry

Akcie

Jak již bylo řečeno dříve, akcie jsou cenné papíry, které představují podíl jejich majitele na vlastnictví podniku – akciové společnosti a jejím základním kapitálu. Mimo akcií na majitele (bylo popsáno minule) mívají dnes většinou zaknihovanou podobu.

U akciových společností základní kapitál rozdělen na stejné podíly a kdyždý, kdo si koupí akcii, na tento základní kapitál její nominální hodnotou přispěje. Jelikož společnost tím pádem vydělává i díky jeho penězům, má akcionář nárok na podíl na zisku dividendy. Vlastnictví podniku ho také opravňuje účastnit se valné hromady společnosti a hlasováním se podílet na rozhodování o její činnosti. Každá akcie představuje jeden hlas.

Jelikož vlastnictví akcií (a tím i spoluvlastnictví podniku) lze libovolně převádět (prodávat) na jiné osoby, stává se často, že tento prodej je realizován za jinou, než nominální hodnotu. Tržní hodnota se nazývá kurz. Jeho výše se odvíjí od toho, jak se podniku daří a v podstatě je určována tržním mechanismem (nabídkou a poptávkou) na kapitálovém trhu. Nejvíce transakcí s akciemi se odehrává na burze.

Vlastnictví akcií tak může mít tyto důvody (někdy platí současně):

1. **Dividendy** – akcie úspěšné firmy držím proto, abych se mohl podílet na jejím zisku.
2. **Rozhodování** – pokud vlastním podstatný podíl akcií, mohu o firmě rozhodovat (nebo alespoň spolurozhodovat)
3. **Spekulace** – akcie nakupuji s cílem je v dohledné době zase prodat, ale vydělat na kurzových rozdílech.
4. **Při dlouhodobém držení** mohou akcie představovat zajímavý nástroj pro udržení (zvyšování) hodnoty peněz (ochrana proti inflaci). Hodnota akcií většinou roste rychleji než inflace, takže peníze reálně zhodnocují. Problém je vyšší rizikovost těchto investic a větší výkyvy v jejich hodnotě. Proto nejsou vhodné na krátkodobé spoření, protože v řádech jednotek let mohou takto uložené peníze naopak znehodnotit. I při dlouhodobém spoření se používá tzv. **investiční brzda**, kdy se peníze už několik let dopředu (když je zrovna příznivý kurz) převedou do nějaké méně rizikové podoby (např. na účet), aby se těsně před jejich výběrem nestalo, že náhle znehodnotí. Platí zde, že kdo chce moc, nemá nic.

Kromě základních **kmenových** akcií existují ještě akcie **prioritní** s přednostním právem na výplatu dividend, ale omezeným právem, hlasovat, dále **zaměstnanecké**, které mají zvyšovat osobní zainteresovanost zaměstnanců na zisku podniku.

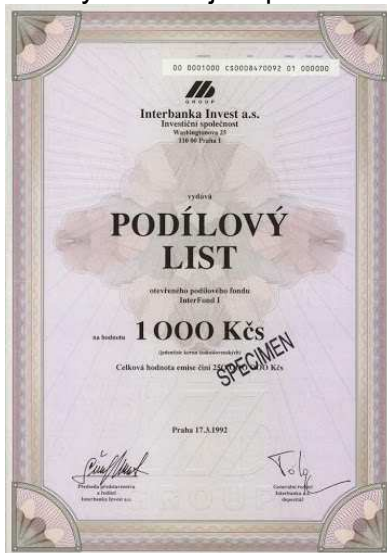
Podílové listy

Pokud bychom vsadili jeden tiket sportky, přijdeme sice o relativně malou částku, ale pravděpodobnost výhry je rovněž nízká. Pokud ale zrovna vyhrájeme, vyděláme na tom. Pokud bychom těch tiketů vsadili třeba tisíc, nejspíš alespoň některé z nich vyhrájí, ale zároveň přibude i těch nevhýherních. Toto rozložení investice tak snižší budoucí výnos i riziko.

Stejně je to i u akcií. Pokud vsadíme vše “na jednoho koně”, můžeme všechno prodělat, pokud se firmě dařit nebude, nebo naopak hodně vydělat, bude-li firma úspěšná. **Pokud**

stejnou částku rozdělíme mezi více firem, snížíme tím výnos i riziko. Výnos proto, že mezi tolika firmami těžko budou všechny úspěšné, a riziko proto, že mezi tolika firmami těžko zkrachují všechny najednou.

No a to je právě princip podílových listů. Drobný investor si nemůže dovolit nakupovat akcie tolika firem. Své peníze ale může svěřit **podílovému fondu**, který takto shromáždí peníze drobných investorů (jimž vydá podílové listy) a sám se svými odbornými znalostmi nakoupí akcie více firem. Část zisků z těchto investic si ponechá a zbytek vyplatí těmto drobným investorům. Výnosy z podílových listů jsou tak nižší než u akcií, ale také výrazně méně rizikové. Podílové listy jsou tak vhodným nástrojem pro střednědobé spoření.

Majitel podílového listu se může účastnit valné hromady fondu, ale už ne valných hromad společností, jejichž akcie fond nakoupil – těch se účastní přímo ten fond, jelikož on je de iure jejich vlastníkem.

Podle toho, jaké cenné papíry fond nakupuje, rozlišujeme fondy:

- Akciové – nakupují akcie
- Obligační – nakupují obligace
- Peněžního trhu – nakupují cenné papíry peněžního trhu (šeky, směnky)
- Fondy fondů – nakupují podílové listy od jiných fondů.

Obligace (dluhopisy)

Obligace (zjednodušeně řečeno) představují **dluh toho, kdo obligaci vydal, vůči tomu, kdo si ji koupil**. Vydává je stát, banky nebo velké podniky, které si tak dlouhodobě půjčují peníze. Jejich vydání (tzv. prospekt) musí schválit Česká národní banka.

Typická doba splatnosti je 10 let, ale může být třeba jen rok nebo i 30 let). Nominální hodnota uvedená na obligaci představuje částku, která bude majiteli obligace na konci vyplacena. Obligace se tak prodává za nižší než nominální hodnotu (rozdíl představuje zisk), případně také za nominální hodnotu, ale v průběhu doby jsou majiteli vypláceny úroky (mohou být i pohyblivé).

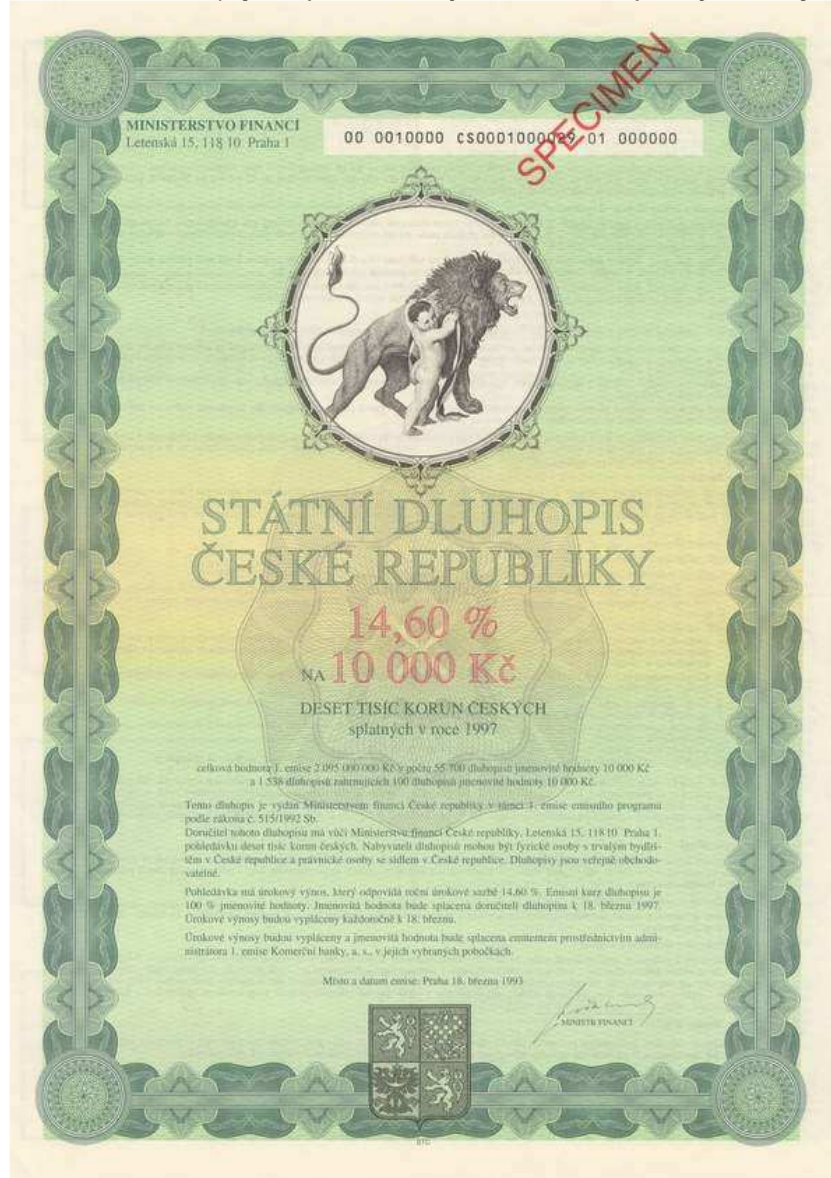
Jelikož na takovou dobu dopředu neznáme míru inflace, může obligace představovat jistější uložení peněz než ve formách závislých na úrokových sazbách, které se přizpůsobují míře inflace. Ze stejných důvodů, tak může být obligace nevýhodná.

Ačkoliv výnosy z obligací nejsou nijak zvlášť vysoké, představují poměrně bezpečný nástroj pro uložení peněz, jelikož je vydávají pouze důvěryhodné instituce. Je ale pravdou, že poslední dobou tuto vlastnost někteří ekonomové zpochybňují, zejména s ohledem na narůstající státní dluhy a obavu ze státního bankrotu, který by obligace znehodnotil.

I obligace se obchodují na burze (složka kapitálového trhu), ale jejich kurz oproti akciím kolísá jen minimálně.

Hypoteční zástavní listy

Vydávají je banky a jejich prodejem získávají prostředky na poskytování hypotečních úvěrů. Nemají nějak zvlášť vysoké výnosy, ale jelikož jsou kryty pohledávkami z hypoték (a ty jsou zajištěny zástavou nemovitosti), jsou považovány za velmi bezpečný nástroj uložení peněz.

Šeky

jde o cenné papíry peněžního trhu s krátkou dobou splatnosti, které v některých případech mohou nahradit hotovostní či bezhotovostní platby.

Místo platby v hotovosti můžeme prodávajícímu vystavit šek. Ten jej pak v době splatnosti předloží v bance a ta mu vyplatí uvedený obnos z účtu toho, kdo šek vystavil. Pokud je na šeku uvedeno spojení "jen k zúčtování", bude částka převedena bezhotovostně na účet majitele šeku.

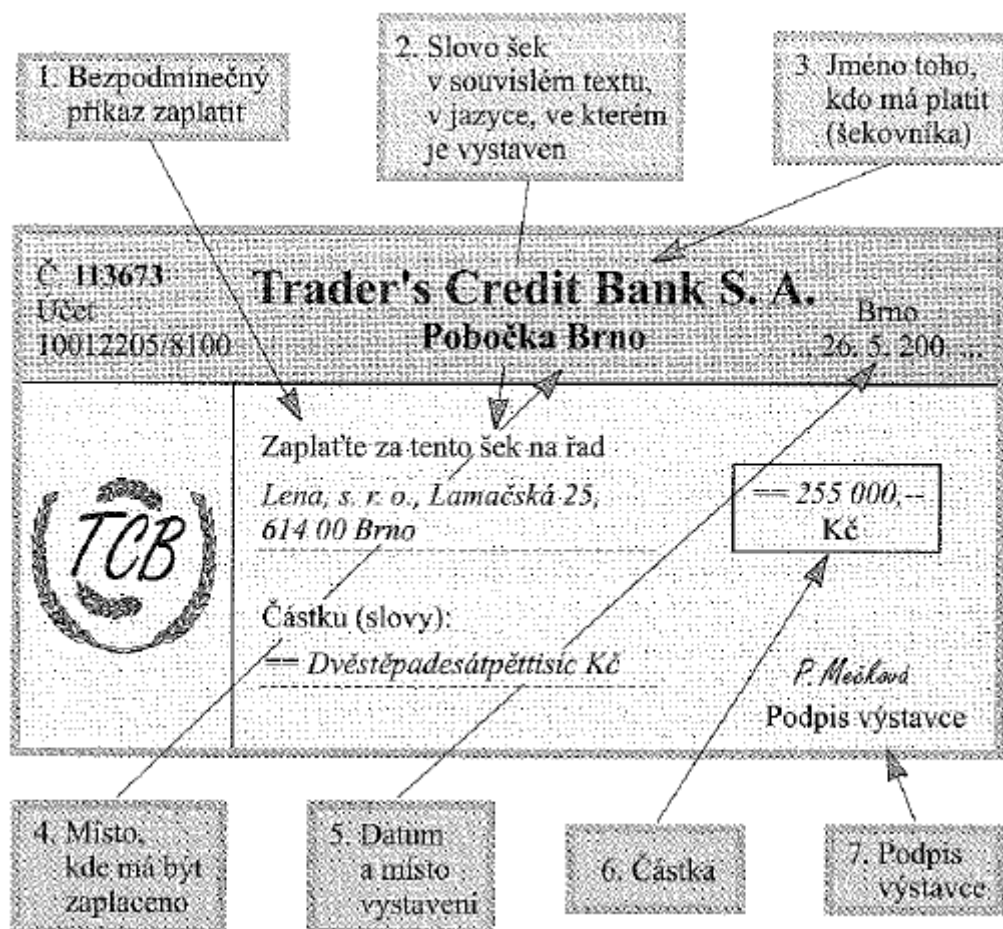
Obecné doby splatnosti šeků jsou následující:

- 8 dnů - šeky vystavené a splatné v jednom státě,
- 20 dnů - šeky vystavené a splatné ve dvou různých státech na téže kontinentu (tato lhůta platí i pro přímořské státy Středomořího moře navzájem, i když leží v různých kontinentech),
- 70 dnů - šeky vydané a splatné ve dvou různých státech na různých kontinentech.

Před splatností lze šekem dále platit, pokud se na tom obě strany transakce dohodnou. Šeky se těší všeobecné důvěře, jelikož jsou jako cenný papír chráněny zákonem a vydání nekrytého šeku (na účtu emitenta by nebyla příslušná částka k dispozici) je trestným činem.

Šeky se obchodují na peněžním trhu.

Povinné náležitosti šeku vyplývají z následujícího schématu, ačkoliv jeho forma není předepsaná (lze ho teoreticky napsat na ubrousek v restauraci).

Směnky

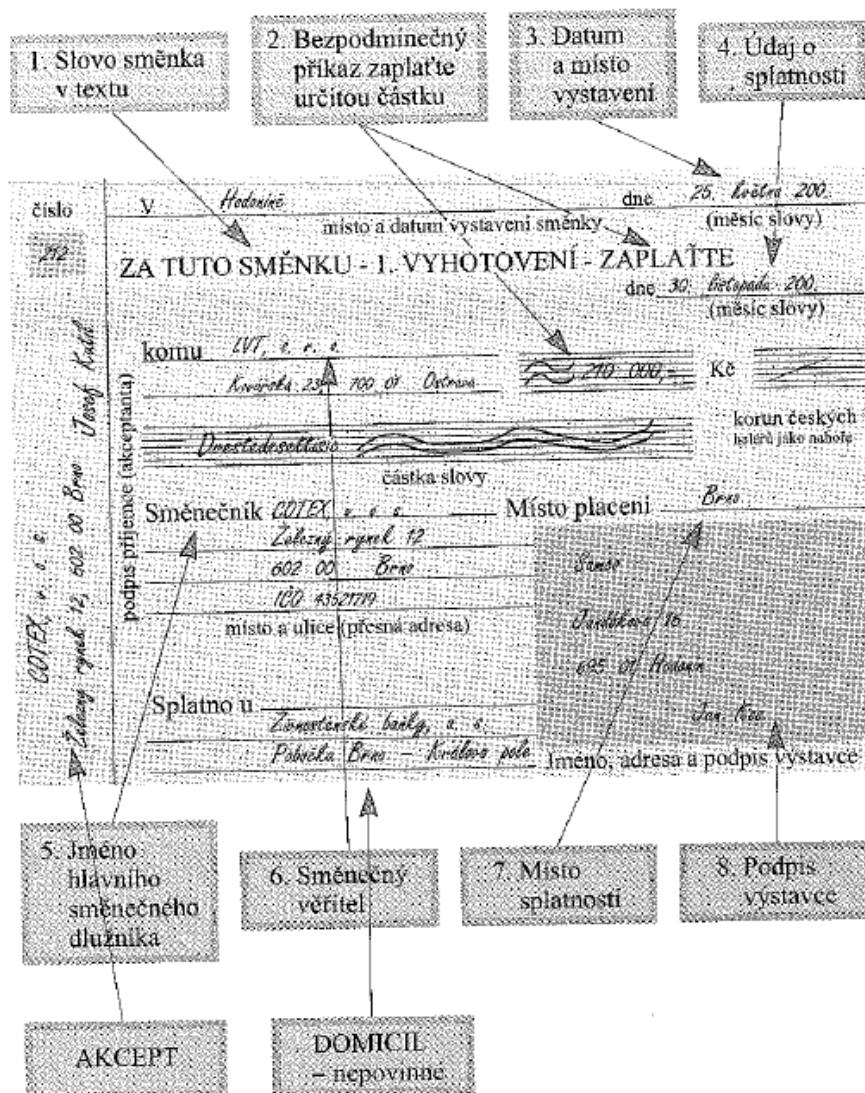
Směnky mají podobné vlastnosti jako šeky, akorát je neproplácí banka, ale osobně ten, kdo je na směnce uveden jako dlužník.

V této souvislosti rozlišujeme **směnky vlastní**, které proplácí přímo ten, kdo je vydal, a **směnky cizí**, které proplácí třetí osoba uvedená na směnce jako dlužník, přičemž tato osoba musí před tím směnku tzv. **akceptovat**.

Cizí směnku lze použít třeba v případě, kdy chci platit pohledávkou. Místo platby vystavím směnku, kde bude jako dlužník uveden ten, kdo dluží mně, a touto směnkou zaplatím. Nově bude tento dlužník dlužit tomu, kdo má směnku u sebe.

I směnky mohou být převedeny na jiného majitele (lze tedy s nimi platit), přičemž záznam o převodu se na směnku uvede. **Směnku před splatností také může odkoupit banka (eskont)**, čímž vlastně poskytne tzv. **eskontní úvěr**, protože vyplatí majiteli směnky peníze, na které by měl nárok až za nějaký čas. Směnku tedy odkoupí za nižší než nominální hodnotu a rozdíl tvoří úrok. Pokud banka směnku dále prodá, jde o **reeskont**.

Náležitosti směnky vyplývají z následujícího schématu:

V účetnictví firem se rozlišují **směnky k úhradě** (vydané směnky, které má firma zaplatit – závazky) a **směnky k inkasu** (přijaté směnky, za které firma dostane peníze – pohledávky).

Státní pokladniční poukázky

Vydává je centrální banka ke krytí deficitu státního rozpočtu. Doba splatnosti je kolem 1 roku, i kratší. Díky státní záruce jsou vysoce spolehlivé. Jelikož ale jejich nominální hodnota začíná na 10 milionech korun, nejsou určeny pro drobné investory. Obchodují se na finančním trhu, i když ne přímo na burze.

Burza

Burza je místo, kde se v určitou dobu shromažďují obchodníci, členové burzy (makléři), aby sami nebo s využitím prostředníků uzavírali obchody podle přesně stanovených pravidel. Členem burzy se může stát jen ten, kdo zaplatí příslušný poplatek, je bezúhonný a prokáže patřičné znalosti. Jde jednak o prestižní záležitost a jednak dění na burze ovlivňuje celou ekonomiku, a tak není v zájmu nikoho, aby se na burze odehrávaly kurzové výkyvy vzniklé rozmarem někoho, či neodborným chováním.

Kdo není členem burzy, může využít jako zprostředkovatele někoho, kdo členem burzy je, případně uzavřít obchod mimo burzu s obchodníkem, který se tímto zabývá, případně přes RM systém (viz dále). Drobným investorům služby zprostředkovatele nabízí také jejich banka.

Je tedy zajímavé, že i v dnešní době internetu má burza svoji otevírací dobu a obchodníci jsou při uzavírání transakcí většinou fyzicky přítomni, i když lze obchody uzavírat i na dálku. Konkrétní předmět se obchoduje na konkrétní burze (Praha, Londýn, Tokio, New York). Podle zaměření rozlišujeme burzy:

- **Cenných papírů** (akcie, obligace, CP peněžního trhu) – Praha, Londýn, Tokio, New York, Hong Kong...
- **Devizové** (cizí měny) – např. Frankfurt nad Mohanem
- **Komoditní** (zemědělské plodiny, energie, nerostné bohatství, drahé kovy apod.) – např. Londýn, Brno

Burza je vlastně veliký sál, kde makléři pomocí počítačů uzavírají obchody a na velkých monitorech vpředu sledují aktuální hodnoty kurzů.

V podmínkách burzy jsou téměř splněny podmínky dokonalé konkurence:

- **Identický produkt** – při koupi akcií konkrétního podniku mi je jedno, zda koupím akcii č. 75 nebo č. 94; všechny jsou stejné
- **Dokonalé informace** – vše vidím na monitoru a nemusím si to složitě zjišťovat.
- **Nulové transakční náklady** – přechod “ke konkurenci” při nákupu je otázka jednoho kliknutí

Díky těmto podmínkám funguje tržní mechanismus na burze velice rychle a rovnovážná cena se tak mění v řádu několika vteřin. Když k tomu připojíme fakt, že se zde odehrávají nejvýznamnější obchody a tečou největší objemy peněz, snadno pochopíme, proč má burza **cenotvorný charakter** (např. světové ceny energií a zemědělských plodin se odvíjejí právě od situace na komoditních burzách) a vývoj situace na burze se okamžitě odrazí na finančních trzích a postupně se přenesou i na trh výrobků a služeb a trh práce.

Většina hospodářských krizí proto začíná propadem na burze.

Vývoj cen na burze bývá vyjádřen tzv. **burzovním indexem**, což je jakýsi vážený průměr ukazatele časového vývoje nejvýznamnějších cenných papírů. Pražská burza má index PX (dříve PX 50). Dalšími významnými indexy jsou např. EURONEXT 100, Dow Jones Industrial Average, TOPIX, Singapore Straits Time Index (STI)...

Burza cenných papírů Praha

Celý trh je rozdělen na:

- Hlavní trh – nejkvalitnější a nejvíce obchodované cenné papíry
- Vedlejší trh – kvalitní cenné papíry s aspirací na hlavní trh
- Volný trh – ostatní kvalitní cenné papíry (nekvalitní, nedůvěryhodné CP burza nepřijímá, aby neztrácela prestiž)

Převod prodaných a koupených cenných papírů zajišťuje **Středisko cenných papírů Praha**, kde jsou všechny cenné papíry v zaknihované podobě. Toto středisko neobchoduje, pouze dokončuje transakce.

RM systém

Trh cenných papírů, který je v ČR volně přístupný všem zájemcům. Lze i zde využívat služeb profesionálních zprostředkovatelů. Systém obchodování je jiný než na burze. Poté, co se zájemce o obchodování zaregistruje, může podávat své pokyny k prodeji nebo koupi na obchodních místech. Lze obchodovat i pomocí internetu.

Před prodejem je nutné zablokovat příslušný objem cenných papírů na svém účtu ve Středisku cenných papírů. Kupující naopak musí předem převést příslušnou částku na speciální účet u ČSOB. Pokud je obojí splněno, je teprve transakce dokončena.

Banky

Ve většině zemí je tzv. **dvouúrovňový bankovní systém**, kde je jedna **banka centrální** (zřízená nebo minimálně pověřená státem) a několik **bank komerčních**, které jsou určeny pro běžné klienty.

V České republice je centrální bankou **Česká národní banka**. Její úkoly jsou tyto:

- **Banka státu** (spravuje státní účty a účty státních institucí)
- **Banka bank** (je bankou pro ostatní komerční banky)
- **Výkon bankovního dozoru** (přidělování licencí a kontrola ostatních bank, určování pravidel)
- **Správa měny** (tisknutí peněz, hlídání padělků, vývoj měny a sledování množství peněz v oběhu)
- **Provádění měnové politiky**
- **Správa měnových rezerv**
- **Obchody s cennými papíry**

V zemích eurozóny jsou pravomoci centrálních bank omezené, některé z nich vykonává Evropská centrální banka.

Komerční banky

Jsou určeny pro běžné klienty z řad jednotlivců i firem. Z hlediska právní formy jde povinně o akciové společnosti s minimálním základním kapitálem 500 milionů korun. Jsou to podniky založené za účelem zisku, který je tvořen stejně jako u jiných podniků rozdílem nákladů a výnosů:

Náklady	Výnosy
Vyplacené úroky z vkladů a vyplacené odměny z úvěrových	Přijaté úroky z úvěrů

cenných papírů	
Náklady na provoz (pobočky, software, zaměstnanci, reklama, IT)	Bankovní poplatky
Náklady na nákup cenných papírů	Výnosy z prodeje cenných papírů

Banka provádí tzv. **bankovní operace** – finanční transakce, v nichž je v dlužnické nebo věřitelské pozici. Lidově řečeno přijímá nebo půjčuje peníze a to vše je spojeno s úroky. Kromě toho poskytuje **bankovní služby**, za něž inkasuje poplatky.

Pasivní bankovní operace

Banka vystupuje v **dlužnické pozici** (dluhy se v účetnictví evidují v pasivech). Přijímá **vkłady** a vyplácí za ně úroky. Účelem těchto operací je zajistit si finanční prostředky, které by pak bylo možno půjčovat jiným klientům, což bance přináší zisk. Nejčastějšími formami vkladů jsou:

- **Běžný účet** – funguje jako elektronická peněženka a jeho hlavním smyslem je provádění bezhotovostních transakcí. Je úročen zcela minimálně, a proto na něm uchováváme jen tolik peněz, kolik pro běžné transakce potřebujeme (podobně jako v peněžence). I zde je relativně nejslabší zabezpečení a tudíž i možnost krádeže.
- **Spořicí účet** – Vhodný pro krátkodobé spoření a tzv. finanční polštář pro neočekávané výdaje, případ ztráty zaměstnání apod. Doporučuje se zde mít uloženy prostředky ve výši asi třech až šesti měsíčních platů. Přímé transakce jsou často omezeny (počtem nebo částkou), někdy je před platbou nutný převod částky na běžný účet.
- **Termínované vklady** – střednědobé spoření, kdy vklady jsou uloženy na předem stanovenou dobu za výhodný úrok. Při předčasném výběru je stržen vysoký poplatek.
- **Vklady s výpovědní lhůtou** – jde o termínovaný vklad na dobu neurčitou, kdy je třeba plánovaný výběr bance předem nahlásit (např. 2 roky, existují i půlroční). Často je tato verze spojena s vkladní knížkou, kam se zaznamenávají stavy účtu a existuje tak hmotný doklad o množství peněz v bance.

Kromě vkladů banky používají jako zdroj získávání finančních prostředků tyto nástroje:

- Úvěry od centrální banky
- Úvěry od ostatních bank
- Emise bankovních obligací
- Emise hypotečních zástavních listů

Aktivní bankovní operace

Banka vystupuje ve **věřitelské pozici** (pohledávky se v účetnictví evidují v aktivech). **Poskytuje úvěry** a získává za ně úroky. Účelem těchto operací je zajistit bance zisk. Rozlišujeme **krátkodobé** (do 1 roku) a **dlouhodobé úvěry**. Nejčastějšími formami krátkodobých úvěrů jsou:

- **Kontokorentní úvěr** – možnost přečerpat vlastní účet do mínusu. Pokud je půjčka splacena včas, většinou je bezúročný.
- **Eskontní úvěr** – úvěr spojený s odkoupení směnky před splatností za nižší než nominální hodnotu (rozdíl je úrok). Banka si pak směnku vyinkasuje od směnečného dlužníka, případně ji dále prodá (reeskont).
- **Akceptační úvěr** – banka neposkytne přímo peníze, ale akceptuje cizí směnku vydanou klientem, na které tak figuruje jako hlavní směnečný dlužník (směnka je díky tomu důvěryhodná). O cizí směnce byla řeč před minulou hodinu.
- **Revolvingový úvěr** – banka umožní klientovi opakované čerpání úvěru v rámci jedné smlouvy, přičemž podmínkou nového čerpání je splátka předchozího. V současnosti se hodně používá v souvislosti tzv. kreditními kartami, kdy klient používá k placení tuto kartu, čímž vlastně čerpá úvěr (někdy s nějakými bonusy). Na konci měsíce musí tento úvěr splatit. Pokud to nestihne včas, naskakují mu vysoké úroky. Banka splátku nepřipomíná a doufá, že klient zapomene a banka ho bude mít “v hrsti”.
- **Lombardní úvěr** – úvěr zajištěný zástavou movité věci (např. cenných papírů).

Mezi dlouhodobé úvěry patří:

- **Hypoteční úvěr** – úvěr na pořízení nebo rekonstrukci nemovitosti, který je zajištěný zástavou této nemovitosti. Kdyby klient nesplácel, může banka nemovitost prodat a svoji pohledávku uspokojit z tohoto prodeje. Díky tomu jsou pro banku hypotéky poměrně bezpečné a tím pádem i relativně nízké úročené. I tak poslední dobou podmínky pro poskytování hypoték zpříšňují.
- **Americká hypotéka** – úvěr, který lze použít na cokoliv a je zajištěný zástavou nemovitosti.
- **Emisní úvěr** – banka odkoupí cenné papíry vydané klientem (např. obligace), čímž mu poskytne úvěr.
- **Podnikatelské úvěry** – úvěry podnikatelům. Předpokládá se jejich splácení ze zisku. Proto si banka předem prověřuje podnikatelský záměr, zda vypadá reálně a je předpoklad, že bude klientovi generovat zisk a tím umožní splácení.
- **Spotřební půjčky** – půjčky na vybavení domácnosti, dovolenou, vánoční dárky. Většina těchto úvěrů patří do kategorie špatných, protože věc, na kterou si klient půjčuje, má většinou nižší životnost, než je doba splácení. Na konci tedy splácíme něco, co už nemáme nebo to má mizivou hodnotu. Pro banku jsou tyto úvěry nebezpečné, jelikož je zde poměrně vysoké procento nedobytných pohledávek. Proto jsou také vysoce úročeny a pro klienty někdy vedou k osobním bankrotům.

Při poskytování úvěru hraje pro banku roli jejich **výnosnost** (kolik na nich vydělá) a **riziko** (jaká je pravděpodobnost, že jí úvěr nebude splacen). Výnosnost může banka řídit výší úroků, riziko může ovlivnit pečlivým výběrem, komu úvěr poskytne. Před poskytnutím úvěru tedy banka zkoumá:

- **Klienta** – jeho tzv. bonitu (schopnost splácet); zda nemá v minulosti nesplacené dluhy a není v registru dlužníků, jaký je jeho příjem a majetkové poměry, zda je stabilní, jaký je jeho zdravotní stav...
- **Likviditu** – schopnost přeměny majetku na peníze
- **Předmět úvěru** – na co si klient půjčuje; životaschopnost podnikatelského záměru, stav a umístění kupované nemovitosti...
- **Zajištění** – životní pojistka klienta, pojištění proti ztrátě zaměstnání, zástava nemovitosti (a její pojištění), ručitelé, kteří by spláceli místo klienta, zajištění

směnkou, pohledávkou, vinkulace vkladu (zablokování peněz klienta pro případ nesplácení) apod.

Banka průběžně kontroluje splátky úvěru a úroků, hospodaření firmy, doklad, že půjčené peníze byly použity na dohodnutý účel, apod. V případě problémů může požádat o okamžité splacení úvěru, případně realizovat zástavní právo, podat podnět k soudu apod.

Bankovní služby

Bankovní služby slouží jako **doplňkové činnosti** k aktivním a pasivním operacím. Jejich rozsah a kvalita jsou součástí marketingu banky a konkurenčního boje. Jejich poskytováním vznikají bankám náklady (provoz poboček, mzdy, IT nástroje, zabezpečení) a banka za ně inkasuje bankovní poplatky.

V poslední době se profilují dva typy bank. První cílí na tradiční zákazníky, kteří rádi vyřizují své záležitosti na **široce dostupné síti poboček**. Těmto klientům se banka snaží tyto pobočky nabídnout, ale s ohledem na vyšší náklady těchto služeb (zejména nájmy a mzdy) jsou bankovní služby v těchto bankách **spojeny s poplatky**.

Druhý typ bank cílí na zákazníky, kteří **pobočky nepotřebují** a své záležitosti raději vyřizují **přes internet** nebo prostřednictvím mobilního telefonu. Takové banky mají pobočky jen v několika málo největších městech a díky tomu mohou své **poplatky snížit na minimum**.

Díky konkurenčnímu boji se poplatky snižují i v tradičních bankách a banky své náklady s pobočkami kryjí z jiných zdrojů.

Mezi nejčastější bankovní služby patří:

- **Zakládání a vedení účtů** – typy účtů jsme rozebírali minulou hodinu. Pro založení účtu je třeba se prokázat průkazem totožnosti (u právnické osoby výpisem z obchodního rejstříku, pro podnikatelské účty ještě např. živnostenským listem). Klient pak podepíše **smlouvu o běžném účtu** (je to pojmenovaná smlouva, jejíž náležitosti a některá práva a povinnosti smluvních stran upravuje zákon, aniž by byly ve smlouvě uvedeny).

Součástí je tzv. **podpisový vzor**, což je vzorový podpis klienta, kterým bude napříště autorizovat své transakce na pobočkách. Doporučuje se, aby se lišil od běžného podpisu, aby ho nikdo jiný nemohl napodobit. Neměli bychom ho zapomenout, jinak jsou potřeba další doklady k provedení transakcí. Vhodné je ho čas od času aktualizovat. V současnosti se k podpisu často používá tablet, který zaznamenává nejen jeho podobu, ale také přítlak pera, rychlost podpisu a časový sled jeho částí. Napodobení je pak složitější.

O pohybech na účtu je klient informován výpisy z účtu, které mohou mít papírovou podobu (dnes většinou za poplatek) nebo jsou vygenerovány v pdf formátu do internetového bankovníctví.

- **Bezhotovostní platební styk** – jde o zadávání příkazů k úhradě nebo inkasu. Tyto příkazy se mohou zadávat v papírové podobě na pobočce (dnes již na ústupu) nebo pomocí vzdáleného přístupu přes internet nebo mobilní aplikaci.

Příkaz může být:

- **Jednorázový** – jedna platba provedená jednou
- **Trvalý** – jedna pravidelně se opakující platba (např. ročně, měsíčně)
- **Jednoduchý** – jedna provedená platba
- **Hromadný** – v rámci jednoho příkazu banka provede několik plateb. Tato forma souvisí se zadáváním papírových příkazů na pobočce, kdy se všechny platby zadaly na jeden příkaz (bylo méně vyplňování). S ústupem papírových příkazů ustupuje i tato hromadná forma.

Kromě toho se rozlišuje:

- **Příkaz k úhradě** – plátce zadá komplet všechny údaje o platbě a banka tuto platbu provede. Povinnými náležitostmi příkazu k úhradě jsou:
 - **Částka** (s přesností na jednotky haléřů)
 - **Číslo účtu**, kam se peníze pošlou – má tento formát:

123456-1234567890/0100

Před pomlčkou je tzv. předčíslí, které je jen u některých účtů. Následuje vlastní číslo, které má maximálně deset číslic, ale může mít i méně. Za lomítkem ke kód banky, u níž je cílový účet veden. Na jejich přehled se můžete podívat třeba [zde](#).

- **Datum splatnosti** – kdy má být platba provedena. Standardní doba pro připsání platby na cílový účet daná zákonem je 3 pracovní dny. Reálně je ale mnohem kratší a u některých online zadaných plateb je částka na cílový účet připsána takřka okamžitě
- **Autorizace** – v bance podpis podle podpisového vzoru, na internetu potvrzovací kód z SMS nebo bankovní PIN zadaný v aplikaci.

Dalšími nepovinnými údaji můžeme zřehlednit výpis z účtu a platbu v něm tak odesílatel i příjemce lépe identifikuje:

- **Variabilní symbol** – až 10 číslic; nejčastěji užívaný identifikátor pro platby, např. číslo objednávky.
- **Konstantní symbol** – 4 číslice; identifikuje typ platby. Vyplňuje se u plateb, které jsou příjmem nebo výdajem státního rozpočtu, nebo u nichž to stanoví zvláštní předpis; například tedy při placení daní.

Přehled v platební praxi nejčastěji užívaných konstantních symbolů

0308 – pro platby za služby

1148 – pro běžné platby daní, poplatků, odvodů a cel, včetně záloh a splátek při bezhotovostní platbě převodem z účtu

1149 – pro běžné platby daní, poplatků, odvodů a cel, včetně záloh a splátek při hotovostní platbě běžnou poštovní poukázkou

3558 – pro bezhotovostní platby pojistného pojišťovněm

3559 – pro hotovostní platby pojistného pojišťovněm

0558 – pro finanční platby ostatní

0379 – pro ostatní příjmy

0001 – pro hotovostní platbu daňovou složenkou

- **Specifický symbol** – až 10 číslic, jde o další identifikátor, pokud variabilní symbol nestačí.
- **Zpráva pro příjemce** – souvislý text, který příjemce uvidí ve výpisu z účtu v délce SMS zprávy.
- **Poznámka** – souvislý text, který uvidí ve výpisu z účtu plátce, aby platbu lépe identifikoval, v délce SMS zprávy.

- **Příkaz k inkasu** – od příkazu k úhradě se liší především tím, že placenou částku zadává příjemce. Plátce tedy zadá ve své bance **souhlas s inkasem**, údaje o protějším účtu a limit, jakou částku lze maximálně odečíst. Příjemce pak zadá příkaz k inkasu a konkrétní částku, která se mu pak z plátcova účtu odečte. Tato forma je vhodná pro pravidelné platby, u nichž se ale mění odváděná částka (např. účty za telefon).

Účet lze pak ovládat těmito způsoby:

- **Osobně na pobočce**
 - **U bankomatu** – kromě výběrů v hotovosti lze hotovost omezeně též ukládat, sledovat pohyb peněz a zadávat příkazy k úhradě
 - **Internet banking** – z kteréhokoliv počítače pomocí webového prohlížeče. Pozor na uchování přihlašovacích údajů v prohlížečích na veřejných místech; tam tato forma není úplně bezpečná.
 - **Home banking** – ovládání účtu z konkrétního počítače, kde je nainstalován bankovní program (typicky v účtárnách podniků)
 - **Mobilní bankovníctví** – ovládání účtu pomocí aplikace na mobilním telefonu. Historicky jí předcházela GSM banking, který umožňoval základní operace i u „hloupých“ telefonů.
 - **Telefon banking** – ovládání účtu pomocí hlasového operátora (dnes na ústupu)
- **Platební karty** – slouží k výběrům hotovosti v bankomatech a k bezhotovostním platbám na terminálech u pokladen v obchodech nebo i na internetu (po zadání údajů o kartě a následném potvrzení přes SMS nebo v bankovní aplikaci).

Nízké částky (typicky do 500 Kč) lze strhávat i bez zadávání PINu, u vyšších nebo častěji opakovaných plateb je PIN zapotřebí. V internetovém bankovníctví je možné zadat limit denních plateb, který chrání klientovy peníze v případě ztráty nebo odcizení karty. Banky nabízejí pro tyto příklady také pojištění. Případnou ztrátu karty je třeba bance neprodleně nahlásit, nechat ji zablokovat, případně blokaci provést v internetovém bankovníctví.

Rozlišují se karty:

- **Debetní** – klasická platební karta, někdy je na ní zřízen kontokorent s možností krátkodobého čerpání do minusu. Nejčastějšími kartami jsou karty VISA, MasterCard (případně starší Maestro).
 - **Kreditní** – bývají spojeny s revolvingovým účtem, takže při platbě touto kartou vlastně vzniká úvěr, který je (v případě pozdní splátky) vysoce úročen.
- **Šeky** – banka může vydat klientovi šekovou knížku s předtištěnými údaji a klient jen vyplňuje částku, datum a podpis. Díky rozšíření platebních karet jsou šeky dnes na ústupu.
 - **Směnárenská činnost a devizové operace** (včetně plateb v cizích měnách, vedení účtů v cizích měnách apod.)
 - **Zprostředkování obchodů s cennými papíry** – nejčastěji jde o možnost spořit formou podílových fondů vedených bankou, přičemž si lze vybrat **fondy progresivní** (akciové s vyššími výnosy, ale i rizikem), případně **konzervativní** (nakupují hlavně

cenné papíry peněžního trhu s nižším výnosem i rizikem), či **vyvážené** (vhodně kombinují obojí).

- **Emise cenných papírů** – hlavně bankovních obligací
- **Pojištění** – banky dnes poskytují i služby pojišťoven a často se toho využívá třeba u cestovního pojištění.
- **Úschova cenností**
- **Finanční poradenství**

Mezinárodní finanční instituce

- **Mezinárodní měnový fond** – má více než 200 členských států. Hlavním cílem jsou stabilní měnové kurzy a růst světové ekonomiky spolu s nízkou inflací a vyrovnanou platební bilancí. Každý členský stát vkládá členský příspěvek a může čerpat prostředky fondu, např. na krytí nedostatku příjmů vlastní platební bilance.
- **Světová banka** – tvoří ji několik institucí v čele s Mezinárodní bankou pro obnovu a rozvoj. podporuje ekonomiky středně bohatých a úvěruschopných chudších zemí, jimž poskytuje půjčky navazující na program ekonomické reformy odsouhlasený MMF. Vyžaduje se státní záruka za splacení úvěrů.
- **Evropská banka pro obnovu a rozvoj** – zaměřena na podporu ekonomik zemí východní Evropy.

Úročení

Úrok představuje cenu peněz. Když někdo spoří, poskytuje bance své dočasně volné peněžní prostředky. Banka tyto prostředky dále půjčuje, čímž je investuje a opět díky úrokům je zhodnotí.

K úsporám i půjčkám jsou tak **úroky připisovány**. Navyšují uloženou částku, i výši půjčky, takže dlužník musí vrátit původní částku (jistinu) i s úroky.

Úroková sazba se obvykle udává **v procentech za rok** (zkratka p. a. – per annum). Často se ale ke spořené (nebo půjčené) částce připisují úroky častěji, např. měsíčně. V takovém případě se připíše každý měsíc dvanáctina roční sazby.

Je-li tedy úroková sazba např. 3% p. a. a úroky se připisují měsíčně, připíše se každý měsíc 3/12, tedy 0,25 %.

Další skutečností je fakt, že pokud se již úroky připsaly a zůstávají na účtu (nebo ještě nebyly splaceny), navyšují původní částku (jistinu) a příští měsíc se budou úroky počítat z původní částky navýšené o úroky. Nové úroky tedy budou vyšší. Pokud bychom tedy na účtu nechali ležet nějakou částku, nic bychom nově neukládali ani nevybírali, tak výše úroků (odmyslíme-li si poplatky) při neměnné úrokové sazbě neustále mírně poroste, protože se budou přičítat i **úroky z úroků**. Říkáme tomu **složené úročení**.

Pokud nenecháme částku na účtu po celou dobu, za niž se připisují úroky, připíše se jen jejich poměrná výše odpovídající podílu doby uložení na celé časové periodě, za niž se úroky připisují.

K výpočtům používáme tyto vztahy:

Úrok za neúplné období:

$$\text{Úrok} = \text{Jistina} \cdot \frac{\text{Úroková sazba}}{100} * \frac{\text{Počet dní spoření}}{\text{Délka období připisování úroků}}$$

Úrokovou sazbu samozřejmě předpokládáme za období, za něž se připisují úroky.

Abychom nemuseli při delších vkladech počítat každý rok zvlášť, můžeme využít vztahu pro složené úročení, který nám rovnou spočítá budoucí hodnotu uložených peněz za několik období.

$$\text{Budoucí hodnota} = \text{Současná hodnota} \cdot \left(1 + \frac{\text{úroková sazba}}{100}\right)^{\text{Počet období}}$$

Bude-li v době spoření zahrnuto nějaké neúplné období, musíme opět zkombinovat dva již zmíněné postupy:

Anuitní úročení

Týká se situace, kdy pravidelně ukládáme, vybíráme nebo splácíme nějakou částku – **anitu**. Počítat můžeme buď jistinu (resp. budoucí hodnotu) nebo anuitu. I zde platí, že úroky se mohou připisovat ročně (dosazujeme roční sazbu a počet let) nebo měsíčně (dosazujeme měsíční sazbu, která dvanáctinou sazby roční a počet měsíců).

Pro přehlednější vztahy dosazují za úrokovou nikoliv její procentní vyjádření, ale přímo to matematické – tedy procenta vydělená 100.

Pro anuitní úročení existují 4 základní vztahy, přičemž jsou vlastně jen dva, ale u každého zvlášť pojmenováváme formu pro výpočet jistiny a formu pro výpočet anuity, která je jen vyjádřena jako neznámá z téhož vztahu.

Základními vztahy jsou tedy tyto:

Střadatel

Slouží pro výpočet **cílové částky, kterou naspoříme** za daný počet období při dané úrokové sazbě, budeme-li pravidelně ukládat nějakou anuitu. Vypočítá se tímto vztahem:

$$\text{Cílová částka} = \text{anuita} \cdot \frac{(1 + \text{úrok})^{\text{počet období}} - 1}{\text{úrok}}$$

Fondovatel

Je převrácenou hodnotou střadatele a neznámou je zde anuita. Odpovídá na otázku, **kolik bychom museli pravidelně spořit**, abychom na konci měli požadovanou částku.

$$\text{Anuita} = \text{Cílová částka} \cdot \frac{\text{úrok}}{(1 + \text{úrok})^{\text{počet období}} - 1}$$

Umořovatel

Slouží pro výpočet **výše měsíční splátky**, při dané výši půjčky za daný počet období při dané úrokové sazbě.

Stejným vztahem vypočítáme částku, kterou můžeme pravidelně po určitý počet období a při dané úrokové sazbě vybírat z účtu, než peníze dojdou, jestliže jsme naspořili nějakou jistinu.

Obojí se vypočítá tímto vztahem:

$$\text{Anuita} = \text{jistina} \cdot \frac{\text{úrok} \cdot (1 + \text{úrok})^{\text{počet období}}}{(1 + \text{úrok})^{\text{počet období}} - 1}$$

Zásobitel

Je převrácenou hodnotou umořovatele, z něhož je vyjádřena výše půjčky, resp. naspořená částka – jistina. Odpovídá na otázku, **kolik si můžeme maximálně půjčit** na daný počet období při daném úroku, jsme-li schopni pravidelně splácet danou anuitu.

Stejně tak s ním vypočítáme, **kolik musíme naspořit**, abychom mohli po daný počet období při daném úroku pravidelně vybírat anuitu.

Obojí se vypočítá tímto vztahem:

$$\text{Jistina} = \text{anuita} \cdot \frac{(1 + \text{úrok})^{\text{počet období}} - 1}{\text{úrok} \cdot (1 + \text{úrok})^{\text{počet období}}}$$

Perpetuita

Jde o věčnou rentu. Je to zjednodušená obdoba umořovatele, resp. zásobitele, která nám říká, kolik můžeme pravidelně vybírat, aby se původní částka vůbec nezmenšovala a vybírali jsme tedy jen úroky, resp. kolik musíme naspořit, abychom mohli nějakou částku (perpetuitu) **vybírat po neomezeně dlouhou dobu**.

Vztah je velice snadný, protože jde vlastně o jednoduché úročení. Vypočítáme měsíční úrok z nějaké částky, který se už dále neúročí, protože ho vybereme.

Vztahy pro perpetuitu jsou následující:

$$\text{Perpetuita} = \text{Jistina} \cdot \frac{\text{úroková sazba}}{100}$$

$$\text{Jistina} = \text{Perpetuita} \cdot \frac{100}{\text{úroková sazba}}$$

Pokud se úroky připisují měsíčně, dosazujeme měsíční úrokovou sazbu a počítáme s měsíční perpetuitou, pokud se připisují ročně, dosazujeme roční úrokovou sazbu a počítáme s roční perpetuitou.

RPSN

Zkratka znamená **reálná procentní sazba nákladů** a zjednodušeně představuje **reálnou úrokovou sazbu úvěru po započtení všech poplatků**.

Její výpočet je velmi složitý a i skutečná definice je výrazně složitější. Tato sazba totiž sleduje také **časové rozložení splátek v čase**.

Pokud si půjčím třeba 100 000 Kč na dva roky, tak je rozdíl, zde celou částku splatím až na konci nebo zda prvních 50 000 Kč budu muset splatit už za rok (půlku částky tak nemám celou dobu k dispozici.

Podrobnosti k tomuto ukazateli lze najít třeba zde: <https://cs.wikipedia.org/wiki/RPSN>.

Pojišťovnictví

V době mého dětství často běžela v televizi reklama na jistou pojišťovnu se sloganem: "rizika omezuje, jistoty garantuje". To je v souhrnu princip pojištění. V managementu je **riziko** definováno jako "stav světa", v němž známe varianty, které mohou nastat, a známe také matematické pravděpodobnosti, s jakými nastanou.

Pokud hodím kostkou, je pravděpodobnost, že mi padne šestka 1:6, tedy asi 16,66 %. Pokud tou kostkou ale hodím, tak mi nepadne 16,66, ale jedna z těch hodnot, které na kostce jsou. Kdybych ale tou kostkou házel opakovaně a padlé hodnoty průměroval, bude se tento aritmetický průměr s rostoucím počtem pokusů blížit hodnotě 16,66. To je princip pravděpodobnosti.

Jistota pak je jen jedna jediná existující varianta, která opravdu nastane.

Ačkoliv nám tedy pravděpodobnosti pomáhají při rozhodování, výsledek je vždy buď a nebo. Pokud je tedy pravděpodobnost 0,5% (matematicky 0,005), že mi vykradou byt a způsobí hodnotu půl milionu, dalo by se říct, že podle propočtu musí občané počítat s očekávanou škodou ve výši $0,005 \cdot 500\,000 = 2500$ Kč. To je pro nás únosné. Problém ale je právě to

riziko. Skutečnost totiž nebude taková, že by každý přišel o 2500 Kč, ale při té pravděpodobnosti 0,5 % jeden z 200 lidí přijde o půl milionu a zbylých 199 lidí o nic.

Řešením tohoto rizika je právě pojištění, které toto riziko mění na relativní jistotu. Pokud by se totiž těch 200 lidí pojistilo tak, že by pojišťovně zaplatilo těch 2500 Kč, dá pojišťovna dohromady právě oněch 500 000 Kč, kterými odškodní toho jednoho poškozeného. Je to výhodné pro všechny, protože nikdo dopředu neví, kdo z nich bude tím postiženým.

Ve finále tak všichni přijdou o 2 500 Kč a mají jistotu, že to nebude víc. Té částce 2 500 Kč, kterou jsme vypočítali na základě pravděpodobnosti, říkáme spravedlivá pojistka. Ve skutečnosti je cena pojištění o něco vyšší, jelikož pojišťovna také musí něco vydělat.

Do toho nám vstupuje vztah těch lidí k riziku. V tomto ohledu se rozlišují tři typy lidí:

- **Racionálně ekonomický** – bude ochoten se pojistit tehdy, bude-li pojistka spravedlivá.
- **Averze k riziku** – bojí se rizika, a proto se pojistí, i když je pojistka dražší než spravedlivá.
- **Kladný vztah k riziku** – řídí se heslem risk je zisk. Má tendenci se nepojišťovat a spoléhá, že zrovna jemu se nic nestane.

Pojištění poskytují **pojišťovny**. Někdy tuto činnost vykonávají i banky.

Pojištění rozlišujeme:

- **Zákonné** – všichni jsou ze zákona pojištěni stejně. Jde o sociální a zdravotní pojištění (bylo popsáno na závěr kapitoly Daně). Nespisuje žádná pojistná smlouva, ani nemůžeme ovlivnit rozsah zabezpečení. Sociální pojištění pro všechny zajišťuje Česká správa sociálního zabezpečení, zdravotní pojišťovnu si můžeme vybrat. Všechny ale mají stejnou výši pojistného a stejný minimální rozsah hrazené péče (mohou se lišit v příspěvcích na nadstandardní péči).
- **Povinně smluvní** – pojištění je povinné, ale každý si může zvolit pojišťovnu, s níž uzavře pojistnou smlouvu. Minimální rozsah pojištění je stejný, ale doplňkové služby a cena pojištění se může lišit. Příkladem je povinné ručení u aut nebo pojištění cestovní kanceláře proti úpadku.
- **Smluvní pojištění** – dobrovolné, kdy si každý vybere proti čemu se pojistí, vybere si pojišťovnu, s níž sepíše smlouvu, přičemž cena i nabízené služby jednotlivých pojišťoven se mohou lišit.

V pojištění se používají tyto pojmy:

- **Pojištěný** – osoba, která je pojištěná, bez ohledu na to, kdo pojištění sjednal.
- **Pojistník** – osoba (fyzická nebo právnická), která sjednala pojištění ve svůj prospěch nebo prospěch jiné osoby – můžeme se tedy pojistit sami, ale také mohou rodiče pojistit své dítě nebo sportovní klub svého hráče.
- **Oprávněná osoba** – osoba, jíž bude v případě pojistné události vyplacena pojistná náhrada.
- **Pojistná smlouva** – dokument, na jehož základě se uzavírá pojištění. Kromě údajů o výše uvedených osobách se v ní uvádí předmět pojištění, jeho rozsah, pojistná částka (na kolik je daná věc nebo osoba pojištěná), výše pojistného (kolik to bude stát) a rozsah spoluúčasti. Smlouva se většinou odkazuje na všeobecné podmínky, které jsou jednostranně vyhlášované pojišťovnou.

Spoluúčast představuje částku, kterou v případě pojistné události musí zaplatit poškozený. Její smysl je, aby se pojistná událost poškozenému nikdy nevyplatila a měl **osobní zájem na předcházení škodám** (staral se o své zdraví, dobře si zabezpečil

majetek). Má také **omezit hlášení malých škod**, které poškozený zvládne sám ufinancovat a jejichž řešení by nadměru zatěžovalo pojišťovnu.

V případě **pojistné události** musí poškozený škodu pojišťovně nahlásit. Ta vyše svého likvidátora, který událost prošetří a v případě jejího uznání vyplatí pojišťovna oprávněné osobě **pojistné plnění**.

I pojišťovny se pohybují v konkurenčním prostředí podobně jako banky a v rámci své marketingové činnosti se předhánějí v nabídce lepších **asistenčních služeb** v případě pojistné události.

Nejběžnějšími typy pojištění je:

1. Pojištění osob

- životní pojištění – plnění dostanou pozůstalí v případě smrti. Existuje ale i plnění v případě dožití, kdy je pojištěnému vyplacena určitá částka při dosažení např. 60 let, kdy pojištění zaniká.
- investiční důchodové pojištění (kombinuje klasické pojištění se spořením na důchod; výnosy z tohoto spoření jsou ale sporné).
- úrazové pojištění
- úrazové pojištění osob ve vozidle
- pojištění dětí a mládeže
- pojištění ušlého výdělku
- pojištění pobytu v nemocnici
- pojištění dlouhodobé péče
- pojištění zubů, zubní péče a různých částí těla (končetin u sportovců, houslistův malíček apod.)
- pojištění závažných onemocnění
- pojištění proti ztrátě zaměstnání

2. **Penzijní pojištění** – specifické pojištění doplněné o státní příspěvek, spojené s úlevami na dani. Toto pojištění spravují penzijní fondy.

3. Auto pojištění

- pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla (povinné ručení)
- havarijní pojištění
- pojištění skel vozidla
- pojištění zavazadel
- pojištění osob ve vozidle

4. Pojištění majetku

- pojištění domácnosti (vybavení)
- pojištění nemovitosti – stavba (byt nebo dům)
- pojištění odpovědnosti za škodu (lidově “na blbost”)
- pojištění odpovědnosti z výkonu povolání
- pojištění záruky
- pojištění plavidel

5. Cestovní pojištění a asistenční služby

6. Pojištění podnikatelů

- pojištění majetku
- pojištění elektroniky
- pojištění strojů
- pojištění zásilek
- pojištění přerušení provozu
- pojištění odpovědnosti za škody způsobené provozní činností nebo vadou
- pojištění úpadku cestovní kanceláře

Ukládání peněz se státním příspěvkem

1. **Stavební spoření** – jelikož za bydlení člověk celoživotně utratí až polovinu svých příjmů, je jasné, že většina lidí v době, kdy bydlení pořizuje (cca 30 let) ještě potřebné peníze nemá k dispozici.

Stát proto motivuje občany ke spoření na tyto účely (rodiče mohou spořit dětem už v raném věku; pokud je částka vybírána před dosažením plnoletosti rodiči, dohlíží soud na to, aby byla použita pro dítě). Ke spoření **stát poskytuje státní příspěvek**. Po spoření po určitou dobu (např. 6 let) a dosažení předem sjednané cílové částky, lze peníze i se státním příspěvkem **vybrat a použít na cokoliv**.

Hlavní výhodou je ale **nárok na získání úvěru**. Tento úvěr lze použít **pouze na pořízení nebo rekonstrukci bydlení** a jeho výše se odvíjí od naspořené částky. Na rozdíl od hypotéky, kterou žadatel dostat nemusí, na úvěr ze stavebního spoření máme nárok.

2. **Penzijní spoření** – stávající **průběžný důchodový systém** stál na předpokladu, že to, co stát vybere na sociálním pojištění od stávajících pracujících okamžitě vyplatí stávajícím důchodcům. Jelikož si každý člověk projde všemi životními etapami (mimo předčasně zemřelých), byl tento systém spravedlivý. Navíc se žádné peníze “neskladovaly” a tudíž nepodléhaly inflaci.

Jelikož ale populace stárne, přibývá důchodců (zvyšuje se věk dožití a do důchodu jdou silné ročníky) a rodí se méně dětí, musí jeden pracující “živit” více důchodců, než tomu bylo dříve. Důchodový systém se tak dostává do deficitu a tento trend nejspíš bude pokračovat.

Proto se vlády snaží přejít na systém, kdy by si **každý spořil na svůj důchod**. Jeho hlavní problém tkví jednak v tom, že starší pracující už si na svůj důchod naspořit nestihnou (proto přechod musí být pozvolný) a hlavně jde o **skladování peněz na dlouhou dobu** (třeba 40 let) a není snadné najít takový nástroj investování těchto peněz, který by zajistit výnosy dostatečně vysoké k pokrytí inflace a zároveň byl bezpečný. Mnoho lidí proto tomuto systému nevěří a i vlády jsou v jeho prosazování velmi laxní.

Proto se každý zajišťuje po své ose, například nákupem spekulativních nemovitostí, což zase zvyšuje jejich ceny.

Přesto stát penzijní spoření (nyní dobrovolné) **podporuje daňovými úlevami a státním příspěvkem**, přičemž se naspořené peníze nesmí vybrat dříve než v 60 letech (vysoké penále za předčasný výběr a ztráta státního příspěvku). Toto pojištění (spoření) spravují **penzijní fondy**, které fungují na podobném principu jako podílové fondy, o nichž byla řeč nedávno.

Klientům pak vyplácejí naspořenou částku takto:

- **Jednorázové vyrovnání** – celá částka je vyplacena najednou při dosažení věku 60 let
- **Penze** – částka se vyplácí v pravidelných dávkách po předem sjednanou dobu (např. 15 let), přičemž nevybraná částka se dále úročí (umořovatel, zásobitel). Pokud klient zemře předčasně, je zbylá částka vyplacena pozůstalým v rámci dědictví

- **Doživotní penze** – dnes na ústupu; šlo o pravidelnou platbu do konce života, jejíž výše se odvozovala od průměrné délky dožití a naspořené částky. Pokud se do smrti klienta nestihla celá částka vybrat, zbytek zůstal pojišťovně, která z něj platila penzi těm, kdo se dožili nadprůměrně.
- **Odbytné** – při předčasném výběru

Jinak existují tyto **typy penzí**:

- starobní
- výsluhová – po určité době spoření lze čerpat předčasně
- invalidní
- pozůstalostní